

„Vandeniui prausė akis, kad regėjimas pagerėtų. Geriau padeda, kai prausi tuoj vandeniui, bet jau saulai nuslaidus. Gerai ir gert, viskam gerai. Labai gerai skrandžiui. Buvo Mančiagirėn tokia Liudvisia, tai ji parsinešdavo to akies vandens ir gerdavo, kojas prausė ir net visa prausdavos“.

*Pasakojo Aldona Česnulevičiūtė-Ilickienė, gim. 1941 m. Mančiagirės k., gyvena Mančiagirės k.
Užrašė Virginija Pugačiauskienė, 2014-05-14*

„Buvo Mančiagirės laukai. O mes ty ganėm, tai dziedai sakė, vaikeliai, kap ganot, žiūrėkit, kad karvė in akį nepriveit, ba sako, seniau, kap nuskindo jaucis, tai išplaukė tykur Dauguosa. O paskui dar buvo tyrimai padaryci, kad reiškia labai švarus vanduo. Ir tais laikais, už ruso, norėj padaryc ty tokį, kad galėt užėic kas nusprausc akis. Vandeni siūlė akim. Ir mes ganydami prausėmės, akis gi geriausiai saugojom. Prauscis geriausia ryti ar vakari. Nugenam apie pietus, bet mes vis tiek prausėmės“.

*Pasakojo Marcelė Pigagaitė-Paulauskienė, gim. 1940 m. Žiūrų k., gyvena Žiūrų k.
Užrašė Virginija Pugačiauskienė 2014 m.*

Beržlyno šaltinis

Šaltinio pavadinimas (sinonimai)	-
Koordinatės (LKS)	x – 528240; y – 5999740
Tyrimo data	2014-10-06
Turistinė vertė	😊 😊 😊

Adresas ir prieinamumas lankyti

Varėnos r. sav., Marcinkonių sen., Mančiagirės miško šiaurinis pakraštys Ūlos kairiajame paslėnyje, tarp Žiūrų (Bižų) ir Mančiagirės kaimų. Trumpiausias atstumas pietų kryptimi nuo Ūlos upės iki šaltinio yra 750 metrų. Ne ką toliau ir nuo garsaus bei visiems parke girdėto „Ūlos akies“ šaltinio, bet jau tiesiai ir labiau į pietvakarius mišku

teks eiti apie 1 km, pakeliui kertant stačius kopų ragus ir termokarstinių daubų šlaitus. Aišku, kad patogiausia atvažiuavus į Žiūrus ir tiltuku perėjus Ūlą keliuku (0,7 km) leistis iki Bižų sodybėlių. Viensėdiniame kaimelyje gatvelei pasisukus stačiu kampu tarp valdų toliau leistis į šilus pasineriančių keliuku rytų kryptimi. Jis beveik tiesiai per kelias sankryžes už 2 km pasiekia į Ūlos slėnį grimztančią lomą, o jos smaigalyje apie 50 m kairiau (į šiaurę) nuo atvedusio keliuko yra Beržlyno šaltinis. Dzūkijos nacionalinis parkas, Ūlos kraštovaizdžio draustinis.

Orografinė padėtis, hidrogeologinės sąlygos ir aplinka

Zervynų–Žiūrų ruože dabartinis gilus Ūlos slėnis per pusę perskiria Dzūkijos kopų kalvyną. Kitaip nei dešiniajame Ūlos krante, kur supustyti plotai kiek atitolę nuo upės, kairiajame krante kopynas (vIII–IV) tiesiogiai atsiremia į patį Ūlos slėnį, ir eroduoti kopų ragų galai pakimba ties viršutine jo briauna. Tiesa, čia šiluose taip pat pasitaiko didokų nesupustytų (lgIIIgr, fIIIgr) plotų, bet jie kiek toliau nutolę į pietvakarius nuo pačios upės. Prie pat dabartinio slėnio priartėjusios 120–133 m NN aukščio žemyninės kopos, išlinkę kopagūbriai čia susikauburiavę nestoru (apie 5–8 m) eoliniu (vIII–IV) smiltynu. Tarp jo yra įdubusių (103–106 m NN) uždarų termokarstinių daubų, kuriose supustyto smėlio sluoksnis dar plonesnis. Į kopas supustyti smėlingi dariniai užkloję itin smulkaus smėlio limnoglacialinės kilmės (lgIIInm₃) tarpstuoksnį, kurio storis neviršija 5 metrų. Giliau glūdi jau didesnio rupumo įvairus ir žvirgždingas smėlis (fIIInm₃), suplautas ir įžambai suklostytas ledyninio tirpsmo srautų vandens. Pagal artimesnių gręžinių duomenis bendras hidrogeologiškai atviros smėlinės (vIII–IV, lgIIInm₃, fIIInm₃) ir labai laidžios vandeniui storumės storis šioje vietovėje gali siekti nuo 20 m (gręž. 40332, Žiūrai) iki 46,6 m (gręž. 18793, Skaistamedžiai-351). Todėl Ūlos paslėniuose ir pačiame slėnyje sumažėjus smėlinių darinių skerspjūviui, erozijos atvertose hidrogeodinamiškai aktyviose požeminio vandens ištakos vietose (lomose, daubose, griovose) gali išsivystyti šaltiniavimas.

Beržlyno šaltinio pradžia

Drėvėta pušis, kurioje gyvena, gal ir gyvena monas...

Šaltiniais čia liejasi daugiausiai gruntinis vanduo iš smarkiai apvandenintos, pajėgios ir labai palankios infiltracijai (infiltracijos mitybos modulis 5–7 l/s km², arba 25–35 proc. atmosferinių kritulių) įvairiais smėliniais gruntai suklotos paviršinės storumės. Po didesniais kopų masyvais arba aukštesnėmis kopomis gruntinis vanduo gerokai kupoliškai pakilęs, slūgso apie 5–10 m gilyje ir išorėn nuo juose slypinčių nematomų požeminių takoskyrų pajėgiais ir dinamiškais srautais veržiasi link palankių ištakai vietų – upių slėnių, didesnių griovų ir kitų pažemėjimų. Spūdiniam (tarpmoreniniam) vandeniui lietus šaltiniais hidrogeologinės sąlygos prastos – kvartero storumėje, kurios storis čia 70–105 m, o tiksliau apatinėje jos dalyje vyrauja moreninis priemolis tik su sporadiškais smėlio tarpstuoksniais. Be to, jų spūdinio vandens pjezometrinis lygis nusistovi apie 80–98 m NN altitudėse, t. y. kopų kalvyno pakilumose – apie 35 m, o upių slėniuose – 10 m žemiau žemės paviršiaus (pvz., gręž. 40332, Žiūrai). Todėl jam pasiekti žemės paviršių ir išsilieti versmėmis yra labai keblu. Dažniausiai formuojasi tik krentančio tipo versmės, maitinamos gruntinio, retai susimaišiusio gruntinio ir spūdinio vandens.

Beržlyno šaltinis glūdi atokiau miške į eolines (vIII–IV) nuogulas įsirežusiam gūdžiame kloniuke, kuris pradžioje įsmukęs tarp šlaitų 250 m pločio išplatėjusiu duburiu su padrėkusia pieva, o toliau aukštytyn siaura raguva (loma) su upeliūkščiu nuo Ūlos vagos (apie 95 m NN) pakyla į kopakalves net iki 115 m NN. Šaltinis atsiveria apie 105,5 m NN aukštyje, nestataus ir stabilaus šlaitelio papėdėje. Ištakos vietoje vanduo kaupiasi apie 3 m skersmens papelkėjusiam duburyje. Apsuptame žolynų padrėkime didesnio tekėjimo dar nepastebima, bet už 20 m nuo ištakų šaltiniuota išplovą papildoma vandeniu ir tekėdama žemyn loma sparčiai jį renka. Pavirsdama guviu upeliūkščiu už 900 m iš kairiojo kranto įteka į Ūlą, kuris per iš kopyno nusileidžiančią lomą ir lėkštą paupės duburio pievą nusprūsta apie 10 m žemyn.

Beržlyno šaltinis yra krentantis, atsivėręs iš smėlingų eolinių ir fluvio-glacialinių (vIII–IV, fIII_m,₃) nuogulų gruntinio vandeningojo sluoksnio. Šalia šaltinio auga ūksmingas eglynas, pavienės pušys. Prie pat šaltiniuotos versmės augo „drūta“ drevėta pušis, kuri dabar guli nugriuvusi. Šioje senojoje didžiagirės pušyje, pasak vietinių žmonių, ilgai gyveno monas – šios paslaptingos vietos ir girios sergėtojas.

Dabartinė būklė ir kaptažas

Šaltinis nekaptuotas, sunkiau randamas. Glūdi kopomis ir daubomis išraižytame reljefe, toliau nuo žmonių nutolusioje girios kertėje. Pažįstamas ir atsimenamas labiau nebent vietinių paūlių senbuvijų. Padrėkusiam ir mišku apaugusiam, šlaituotame su 4–8 m aukščio kranteliais įdubime tarp kopų iš smėlingo lomos dugno padengto dumbliu, augalų liekanomis pasirodo pirmieji vangūs vandens srauteliai. Pamažu susigerdami į smiltis arba vėl vandeniu išsiliedami išgraužose, jie subėga į išplovą – upeliūkštį, nutekantį šiaurės kryptimi paslėnio šlaito įdubimu link Ūlos. Būdamas nuošaliai šaltinis nėra pašalinių lankomas, link jo nėra nuorodų ir labiau išmintų takų.

Vandens fizinės savybės

Vanduo skaidrus, bekvapis, nėra geležies nuosėdų. Ištakos vietoje užsistovintis, kiek pasitvenkęs padumblėjusioje šlapvietėje. Dujų išsiskyrimo reiškinių nepastebėta. Išmatavus mobiliu matuokliu (2014-10-06) vanduo buvo 7,9 °C temperatūros, silpnai šarminis (pH – 7,90). Savitasis elektros laidis (SEL – 266 μS/cm), vandens oksidacinis ir redukcinis potencialas (Eh = +193 mV), nemažai deguonies (O₂ = 8,11 mg/l).

Vandens cheminės savybės

Beržlyno šaltinio vanduo gėlas, turi mažai mineralinių medžiagų. Jame ištirpusių mineralinių medžiagų koncentracija 285 mg/l. Vanduo santykinai kietas (bendrasis kietumas 3,39 mg-ekv/l), pasižymi karbonatiniu, virinant lengvai pašalinamu kietumu. Jame labai nedaug natrio (1,96 mg/l), chlorido (5,25 mg/l), nitratų (0,55 mg/l), geležies (0,09 mg/l). Amonio ir nitritų neaptikta.

Šaltinio vanduo – kalcio, magnio hidrokarbonatinis. Cheminę jo sudėtį galima išreikšti Kurlovo formule:

$$M0,28 \frac{HCO_3 89}{Ca70Mg27} T7,9Q.$$

Nustatomo komponento pavadinimas	mg/l	Nustatyta vertė	
		mg-ekv/l	ekv. proc.
Ištirpusių mineralinių medžiagų suma	285		
Sausoji liekana 180 °C	184		
Bendrasis kietumas		3,39	
Karbonatinis kietumas		3,33	
Nekarbonatinis kietumas		0,06	
Anijonai:			
Chloridai, Cl ⁻	5,25	0,15	3,99
Sulfatai, SO ₄ ²⁻	13,17	0,27	7,18
Hidrokarbonatai, HCO ₃ ⁻	202,86	3,33	88,56
Nitritai, NO ₂ ⁻	< 0,02	0,00	0,00
Nitratai, NO ₃ ⁻	0,55	0,01	0,27
Katijonai:			
Natris, Na ⁺	1,96	0,08	2,29
Kalis, K ⁺	0,69	0,02	0,57
Kalcis, Ca ²⁺	49,39	2,46	70,49
Magnis, Mg ²⁺	11,30	0,93	26,65
Amoniakas, NH ₄ ⁺	< 0,03	0,00	0,00
Kitos analitės:			
pH, pH vienetai 20 °C	7,40		
Permanganato skaičius, mg O/l	1,28		
Bendroji geležis, mg/l	0,09		
Savitasis elektros laidis, μS/cm	314		

Tautosakinės, kraštotyrinės, istorinės žinios

„Kur po sena drave sunkiasi iš po šaknų šaltinis, duodantis pradžią kairiajam Ūlos intakeliui, atiduodančiam jai surinktus vandenį už kokio kilometro, versmėje, be abejonės, dar laikosi jos Dvasia – nėra, viena iš nedaugelių šiandien dar išlikusių, neišguitų nė melioratorių, nė turistų. O senoje dravėje galima tikėtis esant prisiglaudusį moną – draugą šaltinio nėrovei...“

Prasideda pagoniškų gegužinių pamaldų išvakarės. Aš einu prie šaltinio, pašnabždomis kalbu maldele:

– Miškinėli, geradėjau, priimk mus, kaip savus! Ačiū, kad tu dar esi ir galim ateiti tavęs pagerbti. Ir tavę, nėrove, vandenų Dvasia, kuri tamsiame šaltinyje apdengta nuo pašalinių akių maurais, laikaisi. Leisk apsipausti, pasišventinti tavo versmės vandenuku.

- Ačiū jums, Lietuvos Dievai, kad priimat mus!...
- Atsikėlęs einu prie šaltinio pasisveikinti. Apsikabinu senovės laikų medį dravę, šnabždu žodžius skirtus monui...
- Einu atsisveikinti su ilgais žiemos mėnesiais išsiilgta stebuklingiausia vieta – su mono drave ir su jos papėdėje almančia versme...“

Juozas Savickas

(Iš laiško Aldonai Česnulevičiūtei-Ilickienei, gyv. Mančiagirės kaime, Marcinkonių sen. Varėnos r.) 2000. IV. 30 – V.

Apšutos šaltinis

Šaltinio pavadinimas (sinonimai)	
Koordinatės (LKS)	x – 531095; y – 5998720
Tyrimo data	2014-10-06
Turistinė vertė	😊 😊 😊 😊

Adresas ir prieinamumas lankyti

Varėnos r. sav., Marcinkonių sen., Mančiagirės miško šiaurinis paribys Ūlos vidurupio slėnio dešiniojoje pašlaitėje, apie 700–750 m šiauriau Mekšrinio ežerėlio. Versmė yra beveik vidurkelyje tarp Mančiagirės (1,2 km) ir Zervynų (1,8 km) bei apie 150 m į pietvakarius nuo šiuos kaimus jungiančio kelio. Nuo jo paėjus pietų kryptimi ir verta ieškoti miško laukymės su šaltiniu, kuris atsiveria dešiniajame Išrūginio upeliūkščio krante apie 100 m nuo vagos. Prie šaltinio patogiausia atvykti Varėnos–Marcinkonių asfaltuotu keliu, ties Mančiagire iš jo pasukus į pietryčius link Zervynų. Kiek tolėliau nuo šaltinio, miške, Mekšrinio ežerėlio rytinėje pakrantėje įrengta stovyklavietė. Dzūkijos nacionalinis parkas, Ūlos kraštovaizdžio draustinis.

